

Hørings svar NOU 2016:18 Hjertespråket – forslag til lovverk, tiltak og ordninger for de samiske språkene

Vurdering

Samisk språkutvalg har lagt frem en omfattende og viktig rapport om samisk språkutvikling og fremtiden for samisk språk. Videre er det knyttet mange forslag til tiltak for bedre kunne styrke samisk språkbruk og samisk språkutvikling. Rapporten tar for seg flere sektorområder, og fremmer mange vidtgående forslag. Vi vil dermed i det videre ta for oss områder som vi anser som viktige i vårt arbeid med samisk språk og kultur.

Kåfjord kommune har vært i forvaltningsområdet for samisk språk i 25 år. På disse årene har vi opplevd en kulturell revitalisering som har satt samisk språk og kultur på kartet, også i den offentlige bevisstheta. Vi opplever at samisk og kvensk identitet hegnes om, synliggjøres og oppleves som en styrke. Vi har hatt en samisk institusjonsbygging som i stor grad har vært medvirkende i denne prosessen. De vil fortsatt være viktige aktører i det arbeidet som må gjøres. Vi må likevel erkjenne at den veien vi skal gå fortsatt er lang, derfor blir "Hjertespråket" viktig å ha med seg inn i den fremtidige satsingen på samisk språk og kultur i Kåfjord.

Sjøsamiske forhold

Det er beklagelig at språksituasjonen i det sjøsamiske området i Finnmark og Troms ikke har fått større oppmerksomhet i "Hjertespråket". Fornorskning og evakuering av befolkningen i kystområdene har medført at språksituasjonen i disse områdene er i en svært utsatt og sårbar situasjon med tanke på vitalisering av språket. I "Hjertespråket" løfter man fram den vanskelige situasjonen for det sørsamiske og lulesamiske språkområdet, og skriver at det nordsamiske språket er relativt sterkt. Men her glemmer man å se på situasjonen for de kystnære områdene i det nordsamiske språkområdet.

I Kåfjord, som tradisjonelt har vært et sjøsamisk kjerneområde der så å si alle kunne samisk for 2-3 generasjoner siden, har bruken av samisk de siste tiårene gått kraftig tilbake. Det er nesten ingen foreldre som snakker samisk med sine barn. I barnehagene brukes det samiske språket stadig mindre, og norsk er det dominerende språket. Det er særdeles viktig å styrke det samiske barnehage- og opplæringstilbudet. I tillegg må man satse på tiltak som styrker det samiske språket blant dem som er passive språkbrukere. Det rekkes ikke med å styrke språket blant barn og ungdom. For at den negative språktrenden skal brytes må også de voksne begynne å snakke samisk, ellers dør språket ut.

Lokalt fundamenterte språktilbud, språk- og undervisningsarenaer for voksne blir dermed viktig. Lokale samiske språksentre er sentrale for språkarbeidet både i lokalsamfunnet, men også for å styrke samisk språk i forvaltningen. Det blir derfor viktig å fortsatt ha et stort fokus på voksenopplæring og andre språktilbud for voksne. Det sies i "Hjertespråket" at en ikke kan satse på den voksne befolkningen for å få en økning i antall språkbrukere. Det er barn og unge som er nøkkelen til en ønsket samiskspråklig utvikling. Vi vil likevel understreke at ulike språktilbud for voksne er viktig i arbeidet med å støtte opp om barn og unges språkutvikling.

I lys av dette er det viktig å få med at i tillegg til å arbeide med å få opp antallet samiske språkbrukere, og sikre individuelle språklige rettigheter, må det også fokuseres på og arbeides med holdninger, bevisstgjøring og kunnskap om vår egen lokale og regionale historie og det som særpreger vårt område. Det blir derfor viktig å finne frem og anerkjenne kulturelementer fra egne områder, og ikke kun overta kulturelement fra andre samiske områder. Dette kan bidra til å etablere et kunnskapsgrunnlag som igjen styrker egen identitet, gir legitimitet og tilhørighet til egen kultur og eget sted. Kunnskap som øker bevissthet og gir stolthet omkring lokal og regional samisk kultur og historie er viktige grunnelementer for et pågående arbeid med samisk språkutvikling. Begge elementer må gis nødvendig prioritet gjennom økonomiske bevilgninger, slik at vi på sikt kan bygge opp robuste samiske lokalsamfunn som på en god måte ivaretar både språk og kultur. Ettervirkninga av fornorskningen må herved brytes.

Små samiske språk

I "Hjertespråket" er samisk språk og samisk språkutvikling knytta opp mot de tre største samiske språkgruppene – nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. Det er imidlertid viktig også å ha de minste av de samiske språkene i tankene når en snakker om vitalisering av samisk språk og kultur og økning i antallet samiske språkbrukere. De små samiske språkene eks. pitesamisk, østsamisk og umesamisk må også ha mulighet for å utvikle seg og å være synlig i sine lokalsamfunn. Bør ikke barn i disse områdene ha mulighet til å lære sitt morsmål som i "Hjertespråket" er definert som det språket man identifiserer seg med/har tilknytning til? Om ikke, hvilket språk skal disse barna få lære? Nettopp på grunn av at de små samiske språkene er sterkt truede språk må det også her settes inn tiltak. Utvalget peker på at det må tilrettelegges for norsk-svensk samarbeid for at barn i begge land kan benytte felles sørsamiske opplæringstilbud. Tilsvarende opplæringstilbud bør man også gi til barn i de andre språkområdene uavhengig av størrelse på språkene.

Kirka, Den norske

Det er beklagelig at forhold knytta til den Norske Kirke ikke er utreda. Selv om det ikke lengre er en statskirke, er kirka likevel en viktig del av det samiske samfunnet. Med det som bakgrunn er det viktig at kirka også tar sitt ansvar når det gjelder bruk og synliggjøring av samisk i kirkerommet. Det vil da også være viktig at det informeres om kirkas samiskspråklige tjenestetilbud og at kirka også følger opp samelovens språkregler eks. knytta til annonsering av gudstjenester og andre kirkelige samlinger.

Samisk forvaltningsområde

I forskjellige sammenhenger har det blitt nevnt at det er viktig å ta hensyn til at kommunene har ulik ståsted og utfordringer i tilknytning til håndtering og utvikling av samisk språk og kultur. Det er forskjeller mellom kommunen med tanke på språksituasjonen og språkutvikling. Kåfjord er enig i at kommunene må differensieres og dermed at det knyttes ulike vilkår til bevaring og utvikling av samisk språk og kultur.

Det er viktig at det ikke bare er befolkningen innenfor forvaltningsområdet som har rettigheter i tilknytning til bruk av samisk. Det er også viktig å tilpasse tiltakene der hvor folk bor, også utenfor forvaltningsområdet. Det er en kjensgjerning at folk flytter i stor grad til mer sentrale strøk, og i distriktene blir det færre. Dette skjer også innenfor det samiske forvaltningsområdet.

Vi er enig i at den samiske befolkningen utenfor forvaltningsområdet for samisk språk har rettigheter i forhold til å kunne bruke samisk språk, og også få et tilbud som ivaretar deres kulturelle og samiskspråklige bakgrunn. Det er positivt med en bred satsing på samisk språk med det mål å øke antallet samiske språkbrukere. Kåfjord kommune er likevel bekymret for samisk språkutvalg sitt ambisjonsnivå. Dagens forvaltningskommuner har vært viktige produsenter av samiskspråklige, også til vårt omland. Vi ønsker ikke at vi som distriktsområder med svak eller truet språksituasjonen skal måtte oppleve å bli "satt til side" på grunn av at vi har et svakt befolkningsgrunnlag. Inkludering av eks. bykommuner medfører en reell fare for en endra ressursituasjon knytta til økonomi, men også i forhold til konkurransen med større samiskspråklige miljø om å beholde og rekruttere samiskspråklig kompetanse. Derfor er det viktig å ikke utarme de samiske distriktene i denne prosessen.

Samisk språkressurscenter

Kåfjord kommune krever at det nordsamiske språkressurscenteret skal etableres i Kåfjord, samt et nasjonalt samisk fjernundervisningscenter opprettes i samme kommune. Det er viktig å etablere samiske institusjoner i områder hvor man jobber med revitalisering av språket. Kåfjord er et sjøsamisk kjerneområde, med stort potensiale for samisk språk. Det er fortsatt mange som forstår samisk, men ikke så mange som bruker språket daglig. For å kunne revitalisere det samiske språket og få flere språkbrukere i Nord-Troms er det viktig å bygge opp samiskspråklige miljøer med samisk- språklige arbeidsplasser. Det er et særskilt behov å rekruttere samiskspråklige til dette området. Det fins allerede en del samiske institusjoner i Kåfjord, som Riddu Riđđu, Senter for nordlige folk, Sametinget og NRK Sápmi. Her fins også en bra mulighet å samarbeide med det sterke samiske språkmiljøet i Kiruna/ Karesuando området i Sverige.

Barnehage, grunnskole og videregående opplæring

I samiske barnehager og i samiske barnehageavdelinger skal samisk være et kommunikasjons- og driftsspråk i enhver situasjon, som det foreslås i "Hjertespråket". Når barna begynner på skolen skal muligheten for å gå videre til samiskspråklig klasse være tilstede. Vi opplever imidlertid at det er vanskelig å få ansatte i barnehage og skole med god samiskspråklig kompetanse. Det er viktig å finne måter, som lønnsmidler, studiepermisjoner, å motivere og stimulere ansatte i barnehage og skole til å opparbeide seg relevant formell kompetanse i samisk språk. Det er også viktig å gi ansatte kulturkompetanse gjennom kurs og studier. Det er viktig at virkemiddelpermisjon og ordningen med studiehjemler gjelder fra barnehage til høyskole/universitet.

Vi savner studier på hvilke forventninger en kan ha til tospråklighet/morsmålstalere dersom ingen av foreldrene til barnet har minoritetsspråklig kompetanse, men hvor dette kun finnes i barnehage/skole. Riebangardi opplever til dels store forventninger til hvilket grunnlag barnehagen skal kunne tilby samisk språkopplæring. Her sier rapporten lite om den utfordringen en opplever i de fornorskede områdene vi lever i.

Vi er enige i at samisk i barnehage og i skole må styrkes, og at det må være en kontinuitet i samiskopplæringen fra barnehage til grunnskole og videre inn i den videregående skole. I og med at språksituasjonen er så sårbar er det også viktig å satse på de voksne. Ett eksempel på satsingsområder kan være å etablere økonomiske støtteordninger for familier som har barn i barnehage og skole, slik at familiene får hjelp til å bruke samisk med barna sine.

Samisk språkutvalg foreslår at det i språkrevitaliseringsområdene etableres en profilskole hvor opplegget er prega av ivaretagelse og synliggjøring av samisk språk. Det er viktig i et område som vårt at samisk ikke sentraliseres til en enkelt del av kommunen. Vi bor i et samisk område, og vi vil at samisk språk og kultur skal være en naturlig og levende del i alle av våre kommunedeler. Det er derfor viktig at vi kan gi en god samiskundervisning etter en sterk tospråklig opplæringsmodell til våre elever på deres hjemmeskoler.

Vi er enig at skoler hvor samisk er en del av fagtilbudet har det samme timeantallet til alle elever. I Kåfjord er likt timeantall innført. De av elevene som ikke har samisk i sin fagkrets, kan velge fordypning i et språkfag. Innføring av et eget fagtilbud i samisk kultur og historie skal være et alternativ til dette. Et slikt fagtilbud må omfatte alle skoler, og heller ikke her sentraliseres til en skole. Ett slikt fag må omfatte egen lokal og regional kultur. Utover dette er det helt sentralt at vi har en læreplan som også tar utgangspunkt i vår egen kultur. Det er viktig at et fullverdig opplæringstilbud i samisk gis, selv i små grupper.

Det er også viktig at samisk som språkfag tilpasses de yrkesfaglige linjene i den videregående skole, spesielt tenkes det her på barn- og ungdomsfaget og helsefag. Dette er linjer som produserer morgendagens ansatte innenfor bla barnehage- og helse og sosialsektoren. Dette er sektorområder som Samisk språkutvalg vektlegger, og hvor vi opplever at det er vanskelig å rekruttere samiskspråklige ansatte til. Kåfjord kommune mener at for å legge til rette for god progressjon på det samiske språket må det også ivaretas på videregående- og høyskole/universitetsnivå.

Samiske stedsnavn og kommunenavn

Det er viktig og synliggjøre samiske, kvenske og norske stedsnavn på kart og skilt. Det kan imidlertid være vanskelig å finne ut hvilket navn som er eldst. Det er viktig å også synliggjøre de små samiske språkene så som pitesamisk, østsamisk og umesamisk på stedsnavnskilt i sine områder.

Det er et godt forslag at Statens kartverk overtar vedtaksansvaret for navn i alle kategorier, også bygde og grendenavn. Det vil gi en mer sømløs behandling av disse sakene.

Frivillig registrering av språkbruk

For at et slikt register skal forenkle språkplanleggingen betinger det at samiske språkbrukere registrerer seg. Dette vil nødvendigvis ikke være tilfelle, og da kan det gi et skjevt bilde på antall språkbrukere i et område. Vi har i andre tilfeller sett at folk er skeptiske til registrering i forhold til etnisk tilhørighet, eks er Sametingets valgmanntall. Vi er også redd for at et slikt register blir knytta opp mot antall registrerte, og brukt som et kriterium for overføring av økonomiske midler til kommunene. Kåfjord kommune anbefaler ikke at det opprettes et register for språkbrukere.

Økonomi

Kåfjord kommune registrerer at utvalget har foreslått mange, også store tiltak, med det formål å sikre de samiske språkenes overlevelse. Kåfjord kommune støtter ambisjonene i "Hjertespråket", men vi vil samtidig understreke at det kreves betydelige større statlig økonomisk satsing enn i dag for å få dette realisert.

Kåfjord kommune opplever at fornorskningen og konsekvenser av denne fremdeles er en realitet. På bakgrunn av dette må staten ta økonomisk og praktisk ansvar for å gjennomføre tiltak i forhold til ivaretagelse av samisk språk og kultur. Staten må ta de strukturelle grep som er nødvendig for å redde det samiske språket for fremtiden. Utredningsord er ikke nok.